

Obsah

PRVNÍ DÍL: ROZVAŽOVÁNÍ A ZKUŠENOST

[Předmluva]	17
1. Název a úvod	27
„Kritika čistého rozumu“; nápadný název	27
Jak z ní vzniká Metakritika	28
Podmínky, které jsou při tom nezbytné	28
Leibniz a Locke o spojení mezi rozumem a řečí	29
Aristotelés, Platón, stoici, Scaliger o tomtéž	30
„Úvod.“ O rozdílu mezi čistým a empirickým poznáním	31
Leibnizovo místo o tom	31
Zda existuje na všech vjemech smyslů nezávislé poznání?	32
„O rozdílu mezi analytickými a syntetickými soudy“. Takzvaně klasické místo kritické filosofie o tom ...	35
Pokus zorientovat se	
1. Co je poznání <i>a priori</i> ?	42
2. Co znamená <i>syntéza</i> či <i>syntetický</i> ?	43
3. Jsou ve všech teoretických vědách rozumu věty, v nichž predikát říká více než subjekt?	45
4. Existují syntetické soudy <i>a priori</i> ? A směřuje účel metafyziky k tomu, aby se naše poznání takovýmito soudy rozšířilo nad rámec zkušenosti?	47

5. Může být metafyzika vyléčena, napravena a rozvíjena transcendentální filosofií?	49
Baconovy myšlenky	50
2. Metakritika takzvané transcendentální estetiky	52
O nazírání, empirickém názoru, formě jevů, čisté formě <i>a priori</i> , transcendentální estetice	52
O prostoru a čase jako názorech <i>a priori</i>	56
Výklad slova prostor	57
Jeho dvojí význam	59
Metakritika kritických tvrzení o pojmu prostoru	60
Geneze pojmu času podle <i>dat</i> lidské řeči	63
Metakritika kritických tvrzení o pojmu času	67
Podnět k těmto tvrzením	69
Konstrukce pojmů prostoru a času skrze pojem třetí ...	69
Zrak a prostor	72
Sluch a čas	72
Zrak a sluch, prostor a čas sjednocené skrze sílu	73
První kategorie bytí, existence, trvání, síly	75
Leibniz o filosofii v německém jazyce	76
3. Metakritika takzvané transcendentální analytiky	79
Expozice kritické ideje „transcendentální logiky“	79
Expozice kritického „vodítka všech čistých rozvažovacích pojmů“	81
Pochybnosti o tom a o tabulce kategorií	84
Aristotelés, Leibniz a další kategorie	85
„Kritická dedukce čistých rozvažovacích pojmů“	87
O původu a vývoji lidských rozvažovacích pojmů	88
Metakritika „transcendentální dedukce čistých rozvažovacích pojmů“	96
O vnitřním spojení a řazení našich rozvažovacích pojmů	100
První řada srozumění. Kategorie bytí	104
Druhá řada. Kategorie vlastností	105

Třetí řada. Kategorie sil	109
Čtvrtá řada. Kategorie míry	112
Vztah kategorií ke čtyřem vědám lidského rozvažování	115
4. O schematismu čistých rozvažovacích pojmů	117
Výklad a metakritika kritického schematismu	117
O myšlenkových obrazech lidských rozvažovacích pojmu	121
Kategorie vyjádření lidských rozvažovacích pojmů ...	128
Nárys řeči jakožto typu souvislé činnosti rozvažování	130
5. Metakritika systému všech zásad čistého rozvažování	132
Výklad kritického systému všech zásad čistého rozvažování	132
Metakritika tabulky těchto zásad	134
Zvláště analogií vši zkušenosti	138
Nicotnost transcendentálních postulátů všeho empirického myšlení	143
Pravé zásady lidského rozvažování, podle jeho kategorií; subjektivně	143
Zásady rozvažování vyslovené objektivně	147
6. O idealismu a realismu	150
Kritická filosofie Berkeleyho systém ani neznala, ani nevyvrátila	150
O idealismu a realismu	152
Různý význam bytí v kategoriích	152
1. Uznání existence mne samotného	153
2. Uznání vlastností a druhů věcí	158
3. Uznání souvislosti mezi příčinou a účinkem ...	158
4. Uznání míry věcí	159

Kritická tabulka zásad čistého rozvažování uspořádaná do praktických zásad zakoušejícího rozvažování	160
Třídy idealistů podle čtyř světů uznání	161
Pravé znázornění <i>Berkeleyho</i> systému, jímž se tento systém sám ospravedlňuje	163
Šílenství kritického egoismu	165
7. O věci o sobě, vedle všeho jevení a za ním	167
O důvodu rozlišování všech předmětů na <i>phaenomena</i> a <i>noumena</i> ; jeho metakritika	167
Původ dobrodružného nedorozumění, jež pojímá noumenon mimo fenomén jako věc o sobě	170
Dodatek o amfibolii reflexivních pojmů	173
Co je reflexe, co je úvaha?	173
Kritická topika reflexivních pojmů	174
Metakritika této utopiky	175
Zásady spojování všech vztažných pojmů lidského ducha	177
Existuje hraniční určení mezi pojmy obrazotvornosti a rozvažování?	180
Topika regionů smyslů, obrazotvornosti a rozvažování	182
Záchrana <i>Leibnize</i> před obviněními kritické filosofie	182
Obsah kritické filosofie tabelovaný podle tabulky nicoty	187

DRUHÝ DÍL: ROZUM A ŘEČ

8. Metakritika transcendentální dialektiky	191
Úvod, o transcendentálním zdání	191
Co je rozum?	193

„Transcendentální dialektiky kniha první, o transcendentálních idejích“	197
„Systém transcendentálních idejí“	199
O původu, účelu a využití obecných pojmů v lidské duši	201
9. O paralogismech čistého rozumu	208
Zda jsou pro něj bytostné?	208
Soud rozumu o „Já myslím“ a závěry z toho o nesmrtelnosti	210
10. O antinomiích rozumu	215
„Antinomické zřízení rozumu“	215
Soud rozumu o těchto antinomiích	217
„První rozpor transcendentálních idejí. O konečnosti či nekonečnosti světa“	218
Druhý rozpor. O jednoduchosti a složenosti věcí	219
Třetí rozpor. O kauzalitě a svobodě	220
Čtvrtý rozpor. O naprosto nutné bytosti ve světě	221
11. O ideálu rozumu	223
„Kritická představa o <i>prototypu transcendentale</i> “	223
Nedorozumění o něm	225
Pravý pojem o nejčistější ideji lidského rozumu	226
Zda taková idea existuje?	227
Zda může či musí být představována jako fantazie? ...	228
12. O regulativním používání rozumu	231
„Kritická představa o něm“, uvážená metakriticky ...	231
Schéma jednoty rozvažování a rozumu	240
Zákon rozumu	240
13. O disciplinaci rozumu	251
„Představa kritické filosofie“, doprovázená metakritikou	251

Existuje disciplína čistého rozumu? Co to je a jak vzniká?	255
O disciplinaci prostřednictvím žertu a posměchu	261
Kategorie žertu a posměchu	263
Swift o původu nových schémat ve filosofii a jejich mocném rozšíření	263
14. O kánonu rozumu. Také o mínění, vědění a víře.	
A o sféře lidských poznatků	267
„Disciplína čistého rozumu vzhledem ke svému polemickému používání“	267
Exkanonizovaný čistý rozum	268
1. O pokládání za pravdu	270
2. O přesvědčení	270
3. O přemlouvání	271
4. O pravdě	271
5. O mínění	272
6. O víře	273
7. O vědění	273
8. O dovolení mýnit	274
9. O pragmatické víře	275
10. O doktrinální víře	275
11. O morální víře	276
Budoucí cesta Metakritiky	279
<i>Co je sférou lidských poznávacích sil, zvláště pak rozumu?</i>	
<i>Jak se v ní orientujeme?</i>	279
I. Rozum jako mohutnost	280
Sféry lidských poznávacích sil	282
II. Rozum jako pramen poznání	283
Periody rozumu	284
III. Rozum jako předmět	285
Druhy jistoty lidského poznání	287

15. Pochybená kritika čistého rozumu	288
I. Podnět k dílu. Humova pochybnost	288
II. Ukázka špatně používaných matematických pojmu a slov	295
1. <i>A priori</i>	295
2. Syntéza <i>a priori</i>	295
3. Transcendentální	296
4. Názor	297
5. Postulát	298
6. Obecně platné	298
III. Rozkol lidské přirozenosti	299
1. Rozštěp lidských poznávacích sil	300
2. Rozštěp celé přirozenosti	300
3. Rozštěp rozumu samotného	300
IV. Zmatení v hlavním pojmu díla	301
<i>Leibniz</i> o filosofickém přednesu	303
 Přídavek. Nejnovější zpráva o kritické fakultě čistého rozumu	 307
Kritický pojem o univerzitách jakožto „ústavech, jež továrensky pojednávají celý souhrn učenosti a jí věnované hlavy“	 307
Kategorie děkanů „snesené kriticky ze zvěrokruhu“ ..	309
O učencích mimo univerzitu	309
O studovaných či literátech jakožto nástrojích státu „pod soudní mocí fakulty“	 310
„O naprosto nutné fakultě, jež má svobodu posuzovat všechny příkazy vlády“	 312
„O oddělení, které je zřízeno proto, aby kontrolovalo všechny vyšší fakulty“	 314
„Filosofická fakulta nemůže být vládou postižena zákazem“	 317
„Co si musí vyšší fakulty nechat líbit od fakulty filosofické“	 317

„Lidé praxe se nemají osmělovat hrát si na filosofa, protože mají své vědění jen od fakult“	318
Protestace proti těmto prohlášením	319
Spor fakult. Kriticko-přátelská adresa	321
Poznámky	323
Poznámka překladatele	333
Herderova metakritika Kanta a její aktuálnost (<i>Martin Bojda</i>)	338
Jmenný rejstřík	361

2

Metakritika takzvané transcendentální estetiky

„Názor je způsob, jímž se poznání bezprostředně vztahuje k předmětům. Dochází k němu jen natolik, nakolik je nám předmět dán; nám lidem je předmět dán pouze tím, že jistým způsobem *afikuje* mysl. Schopnost získávat způsobem, jak jsme předměty *afikováni*, představy, se nazývá *smyslovost*. Předměty jsou nám tedy dány prostřednictvím *smyslovosti*, a pouze ona nám dodává *názory*; skrze rozvažování však jsou myšleny a z něj pramení *pojmy*.“⁴³

Slovo „*názor*“ v tomto smyslu je řeči, jak se běžně používá, cizí; kdo kdy slyšel o názoru nějakého tónu, nějaké vůně, chuti, pocitu? Afikuje-li předmět smysly, nazývají to všechny jazyky vnímáním; v našem jazyce toto slovo již samo naznačuje, že duše má na tom, co je dáno, účast jako na něčem, co ne pouze *nachází*, nýbrž co si *přibližuje*, tzn. co jistým způsobem *shledává*.⁴⁴ Stává-li se tento temný vjem *apercepce*: pak to nenazýváme

---

43 Kritik der r. Vern., s. 30n. [B 33]

44 *Em servit motui ad locum. Quando cognitionem nostram comitatur grata vel ingrata rei cognitae perceptio, tunc dicimur empfinden sentire.* Wachter. Slova *αἴσθησις, sensus, sensatio* znamenají více či méně totéž. *Adelung* říká krátce: být si nějaké věci vědom jakožto přítomné.

nazíráním, nýbrž *uvědomováním si*.⁴⁵ Duše (nikoli mysl) si nějaký předmět *uvědomuje*; tímto aktem jej pojímá jako *svůj*. To, co je dáno, nyní patří jí.

Samotný smysl zraku, od něž je slovo „*názor*“ vypůjčeno, se tomuto označení nemůže vyhnout. Je-li zrak afikován, jako může být až do svého zničení afikován také bolestí, ranami, přemírou světla, pak působí toto afikování pouze pocit. Organické senzace prostřednictvím oka se nazývají *viděním*, uvědomováním předmětu, jehož obraz k nám dospívá. *Názor*, ať už je kontemplací, anebo intuicí, znamená něco jiného.

Zřetelně totiž vidíme, že podle různého druhu našich smyslů se *uvědomování* předmětů utváří různě, avšak na jediné stupnici. Všechny vjemy vnitřního i vnějšího *citu*, dorostou-li do jisté velikosti, si živě, hluboce uvědomujeme; zůstávají však, jsou-li vzdáleny každému názoru, temné. Vcítujeme se takřka do předmětu nebo cítíme jej v sobě. Čím víc se předmět odlučuje a *sděluje* nám jen své vlastnosti, tím schopnější se stává duše rozlišit při svém uvědomování nějaké jedno v jeho vícerosti. Právě pomocí oddělujícího smyslu se duše blíží poznávání; její potěšení a bolest se stávají jemnějšími. Smysl *zraku* nám tedy opatřuje nejjemnější uvědomování; celé smyslovosti je však jako *názor* sdělit nedokáže. Nejjemnější jazyk ani nejpysnější sluch nebudou nikdy nazývat to, co je dáno, co nacházejí a co vnímají, „*názorem*“; ještě méně se může „*názorem*“ nazývat suma všeho, co nás smyslově afikuje.

Protože k výrazu „*empirický názor*“ tedy nedochází, nebude se ani neurčitý předmět tohoto názoru v „*estetice*“, tzn. *nauce o citu*, nazývat *jevem*. Jakožto celkový pojem předmětů naší smyslovosti naše řeč toto slovo nezná, mnohem spíše vede při všem smyslově daném nikoli ke zdání, nýbrž k bytí. To říká

---

45 V originále: *Innewerden* (pozn. překl.).

pojmem *předmět, vnímání, vnímatelný*;⁴⁶ činnosti naší duše, které při tom vyjadřuje, jsou *uvědomováním, představováním si, chápáním* a dále *znáním a poznáváním*; tato slova s sebou nesou *osvojování, uchopování, zachycování*. Při slově *jev* naproti tomu myslíme na něco, co není *předmět, nýbrž zdání*, a co proti povaze přírody a jazyka činí celou *zkušenost* (což je mnohoznačné slovo!) *zdáním*. Podržujeme tedy výraz *smyslové předměty*, protože bez hrozby klamu označuje zároveň objektivní a subjektivní vztah vnímání.

Stejně matoucí jsou výrazy „*matérie a forma jevů*“, protože to, co v *jevu* koresponduje s *vjemem*, se má nazývat *matérie*, avšak to, co způsobuje, že rozmanitost *jevu* může být uspořádána v jistých vztazích, zase *forma jevu*“. Slovo *matérie*, kladené proti *formě*, nás vrací k něčemu setrvačnému, mrtvému, bezforemnému; tyto vedlejší významy na slově *matérie* bohužel ulpívají. A tady se vnučují o to víc, že „*forma* všech *jevů* celkově má *a priori* ležet připravena v mysli, aby mohly být pojednány odděleně od všeho vnímání“.⁴⁷ Kdo si při takovéto „*formě* všech *jevů*“, tzn. *smyslových předmětů*, „*která leží připravena v mysli*“, dovede něco *myslet*? Kdo si dovede něco *myslet* při *formě* k *jevům*, jež „*mohou být pojednány odděleně od všeho vnímání, a priori, a přesto nejsou jevy*“, jinak by nebyly *a priori*? Slova *matérie* a *forma* zapříčinily v metafyzice tolik prázdných pojmů, řezavých tvrzení a z nich plynoucích slovních válek, že se před nimi, má-li o nějaké věci být řečeno něco určitého, musíme chránit. *Matérie* znamená *stavební materiál*;⁴⁸ *forma* je *konstrukcí stavby*. *Stavitelka duše* nemůže, *dodávají-li jí smysly stavební materiál*, tomuto *materiálu* dávat každý *tvár*,

---

46 V originále: „Empfinden, empfindbar“; vycházíme z překladu „Empfindung“ jako „vjem“. Vnímání by jinak znamenalo „Wahrnehmung“, volíme však tento výraz pro odlišení od neurčitého „cítění“ (fühlen, Gefühl); pozn. překl.

47 S. 34. [B 34]

48 V řečtině je mnohem vhodnějším slovem ὕλη, *zásoba*. I zde byla duše pojímána jako umělkyně, jež si tvoří z ὕλη *tvaru* (μορφάς, *εἶδη*).

který se jí zlíbí, nebo s materiálem stavět, co se jí zlíbí, co jí však není dáno. Niternou konkurenci, v níž se při každém smyslovém vjemu setkává to vnější s tím vnitřním, neoznačuje ani symbolické rozlišení matérie a formy: tím, co nám smysly podávají, totiž není mrtvá matérie; a to, co si osvojuje, tzn. co v sobě podle svých vnitřních sil a zákonů proměňuje vnitřní smysl, to nevyjadřuje hrubé hrnčířské slovo *forma*.

Prohlašuje-li se dále, „že čistou formu smyslových názorů vůbec nacházíme v mysli *a priori* před vší zkušeností, v ní pak bude nazírána všechna rozmanitost jevů, a tato čistá forma smyslovosti se sama nazývá čistým názorem“,⁴⁹ stojí zde proti čtenáři bílá zeď, jejíž rozmanité tvary beze všeho obsahu je dovoleno vidět jen transcendentalistům. Čistá *forma* smyslových názorů, v níž se nazírá všechna rozmanitost smyslových jevů; forma, jež je sama *názorem*, totiž názorem, jenž se v mysli uskutečňuje i beze všeho skutečného předmětu smyslů či vnímání, jako pouhá forma smyslovosti *a priori*; tyto prázdné slovní formy bez názorů a předmětů se malují dočista samy.

Příklad,⁵⁰ podle nějž „oddělím-li od představy nějakého těla to, co si o něm myslí rozvažování, přece mi z empirického názoru ještě něco zůstane, totiž *rozprostraněnost* a *tvar*“, zde nic nevysvětluje; neboť toto zůstávající je pouze obrazem fantazie z předchozích *skutečných* zkušeností, k němuž každý po svém způsobu připojuje tu či onu vnímanou věc. Takovéto rysy často svéhlavé fantazie nepatří „k čistému názoru, jenž se uskutečňuje *a priori*, i bez skutečného předmětu smyslů či vnímání, jako pouhá forma smyslovosti v mysli“.

A „věda o všech principech smyslovosti *a priori*, transcendentální estetika? V ní je smyslovost *izolována* a odloučeno vše, co si rozvažování myslí, aby nezůstalo nic než empirický názor. I od toho se ještě odděluje vše, co patří k vjemu, aby zbyl jen čistý názor a pouhá forma jevů, což je to jediné, co může smyslovost

---

49 S. 34. [B 34]

50 S. 34. [B 35]

a priori podat.⁵¹ Co máme očekávat od této zvláštní vědy, jež nazírá *izolovanou smyslovost, oddělenou od všech rozvažovacích pojmů*, a přesto a priori nazíranou; *oddělenou od všeho, co patří k vnímání*, a přesto *smyslovost*; od vědy, jež pojednává čistý názor jako *formu jevů beze všech jevů*? „Nic než *dvě čisté formy smyslového názoru, prostor a čas*; více ani nemůže dát.“⁵² Vzhůru tedy k chrámu formy vši smyslovosti v obou jeho jedině možných idolech, *prostoru a času*.

„Transcendentální estetiky první a druhá kapitola O prostoru a čase“

„Prostor *není empirický pojem*, jenž by byl odvozen z vnější zkušenosti; nýbrž je to *nutná představa a priori*, která leží všem vnějším názorům v základu.“

„Prostor *není obecný pojem* o vztazích věcí vůbec, nýbrž *čistý názor*. Představujeme si jej jako nekonečnou danou veličinu: neboť všechny části prostoru do nekonečna jsou zároveň. Původní představa o prostoru je tedy *názorem a priori*, a nikoli pojmem.“⁵³

Dovolte nám k tomuto „*metafyzickému výkladu*, jenž obsahuje to, co znázorňuje pojem jako daný *a priori*“, připojit expozici, jež znázorní *uvědomování prostoru* (ať už je topizován, jak kdo chce) *úměrně zkušenosti a řeči*.

---

51 S. 35. [B 36]

52 S. 36. [B 36]

53 S. 38n. [B 38n.]

Výklad slova prostor

1. *J sme*, a sice s jinými; to, *kde* jsme, patří k našemu bytí zde stejně jako *Kde* těch, kteří nejsou námi samými. Toto *Kde* znamená místo našeho bytí zde; *zaujímáme* je, tzn. v tomto okamžiku nemůže být něco jiného tam, *kde* jsme my.

2. Naše bytí je *ohraničené*, a kde nejsme, tam mohou být jiní; toto záporné *Kde* nazýváme *prostor*. Je zde prostor pro jiné; ti v něm mohou mít své místo. *Zaujmou-li* je, pak je prostor obsazen, vyplněn; aby udělali místo někomu dalšímu, musí ho *uvolnit*. Obvod, v němž je mnoho míst, tzn. míst bytí zde nebo k bytí zde, se nazývá *prostorový*.⁵⁴

3. Potud je prostor pouze *zkušenostní pojem*, podnícený vjemem, že nejsem ani veškerenstvo, ani nejsem ve všem obsazen, tzn. že v univerzu zaujímám jen určité místo. Tento vjem si ve svém těsném obydlí pomocí tlacení a kopání *osvojilo*⁵⁵ i dosud nenarozené dítě.

4. To přichází na svět, do *prostoru*, kde mnoho jiných není jen mimo ně a vedle něj, nýbrž kde nachází také podnět k tomu, dělat si svými silami prostor *okolo sebe*: brzy se totiž učí onu hranici, mimo niž není, ale může být, čile překračovat. Tuto hranici překračuje *pohyb*; prostřednictvím toho se tedy učíme prostor změřit, změnit, překonat, vposled najít své místo.⁵⁶ Ten, kdo se narodil slepý a jemuž chybí *viditelný* obraz prostoru, měří prostor svými údy a může si v rozvažování vydobýt celou vědu jeho jednotlivých částí, ačkoli nemá z jeho nazírání v obrazném smyslu žádný pojem.

---

54 V originále do češtiny nepřevoditelné významově genetické odvozování od pojmu prostor (*Raum*): jako „uvolnit“ překládáme slovo „räumen“, jako „prostorový“ slovo „geräumig“. Vyjádřit se adekvátně nedala ani distinkce mezi „Ort“ („Ort des Daseyns“) a „Platz“. Kvůli protofenomenologicky spaciální povaze výkladu překládáme *Daseyn* jako „bytí zde“ (pozn. překl.).

55 V originále: „inne geworden“ (pozn. překl.).

56 Místo se proto v jazyce horalů nazývá *koncem*: koncové místo pohybu.